

درسنامه یشاق طلسکبی

www.ketab.ir

محمد عالم زاده نوری

عالم‌زاده نوری، محمد، ۱۳۴۹
درست‌نامه میثاق طلبگی/مؤلف محمد عالم‌زاده‌نوری
به سفارش و نظارت دفتر امور تربیت اخلاقی، معاونت تهذیب حوزه‌های علمیه.
مشخصات نشر: قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه، ۱۳۹۲.
شابک: ۹-۸۱-۲۶۳۸-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: شیعه -- روحانیت -- ایران -- اخلاق حرفه‌ای
موضوع: طلاب -- راه و رسم زندگی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۷/ع۲۵۴ BP۲۵۴
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۵۶

میثاق طلبگی

م. سفارش و نظارت: دفتر امور تربیت اخلاقی معاونت تهذیب

حوزه های علمیه

مؤلف: محمد عالم زاده نوری

ناشر: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

نوبت چاپ: اول، تابستان ۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰۰ جلد

قیمت: ۶۸۰۰ تومان

شابک: ۹-۸۱-۲۶۳۸-۹۶۴-۹۷۸

طراحی جلد و صفحه‌آرایی: دفتر امور تربیت اخلاقی

همه حقوق برای دفتر امور تربیت اخلاقی محفوظ است

نشانی: قم، خیابان شهداء (صفائیه)، کوچه ۳۷ پلاک ۱۶

تلفن و دورنگار: ۰۲۵۳۷۸۴۱۱۶۴

کد پستی: ۳۷۱۳۷۵۵۵۱۸

وبسایت: www.akhlagh.tahzib-hozeh.ir

پست الکترونیک: da.tahzib@ismc.ir

مرکز پخش:

قم، مدرسه عالی دارالشفا، انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۳۸۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۰	دیباچه
۱۳	پیش گفتار
۲۱	درس اول: هویت صنفی طلبه و معنای طلبگی
۲۳	الف) فلسفه پیدایش و رسالت روحانیت
۳۱	ب) کار طلبگی
۳۷	ج) نصاب طلبگی
۴۵	د) آینده کاری طلبه
۵۱	پرسش
۵۳	درس دوم: ویژگی‌های کنونی حوزه
۵۳	الف) کمبود منابع انسانی در حوزه
۵۹	ب) حوزه، بهترین بستر برای آشنایی با دین
۶۲	پرسش
۶۵	درس سوم: بایسته‌های طلبگی
۶۵	الف) شکیبایی و پایداری
۷۰	ب) کارآمدی و توانمندی
۸۵	پرسش
۸۸	درس چهارم: طلبه کارآمد
۸۸	الف) کارآمدی در فهم دین و تشخیص بدعت از سنت
۹۰	ب) کارآمدی در انتقال معارف و ابلاغ دین
۹۳	ج) کارآمدی در تربیت
۹۴	د) کارآمدی در مهارت‌های عمومی
۹۵	ه) فرایند تحصیل کارآمدی
۹۷	پرسش
۹۸	درس پنجم: طلبه در دوره رشد و تحصیل
۱۰۰	ضرورت تحصیل
۱۰۰	الف) ارزش تفقه

۱۰۲.....	ب) سربازان نبرد فرهنگی
۱۰۳.....	ج) نهال فروشی حوزه
۱۰۵.....	د) ثمرات متفاوت
۱۰۷.....	ه) یاوران امام عصر علیه السلام
۱۱۰.....	دورنمای برنامه تحصیلی
۱۱۳.....	درس خارج
۱۱۶.....	پرسش
۱۱۸.....	درس ششم : برنامه ریزی در زندگی طلبگی
۱۱۹.....	الف) آشنایی با برنامه ریزی
۱۲۱.....	ب) جامعیت برنامه
۱۲۲.....	ج) هماهنگی و توازن تقریبی اجزای برنامه
۱۲۷.....	د) توان برنامه ریزی
۱۳۰.....	ه) پیرامون برنامه ریزی
۱۳۶.....	پرسش
۱۳۸.....	درس هفتم : روند کلی فعالیت های طلبه
۱۳۹.....	الف) دوران زندگی حوزوی
۱۴۱.....	ب) دوره رشد و تحصیل
۱۴۳.....	ج) فعالیت های فرهنگی در برنامه علمی طلبه
۱۴۸.....	پرسش
۱۵۰.....	درس هشتم : نیازهای طلبه و ابعاد رشد
۱۵۱.....	الف) بعد معنوی و اخلاقی
۱۵۲.....	ب) بعد علمی
۱۵۲.....	آشنایی با محتوای دین در دوره تحصیل
۱۵۴.....	ارتباط مستمر با قرآن
۱۵۴.....	ارتباط مستمر با احادیث
۱۵۶.....	مطالعه آثار اندیشمندان اسلامی
۱۵۸.....	ج) بعد جسمی
۱۵۸.....	د) بعد اجتماعی
۱۵۹.....	ه) بعد هنری

۱۵۹.....	(و) بعد صنفی
۱۶۰.....	فنون و مهارت‌ها
۱۶۱.....	فعالیت‌های گروهی
۱۶۷.....	پرسش
۱۷۰.....	درس نهم: زی طلبگی؛ قواعد کلی
۱۷۴.....	(الف) حفظ آبرو و پرهیز از مواضع تهمت
۱۷۷.....	آبروی شخصی و آبروی صنفی
۱۷۹.....	(ب) ملاحظه عرف
۱۸۲.....	تمایز میان سنت‌زدگی و سنت‌گرایی
۱۸۳.....	(ج) رعایت وقار و پرهیز از رفتار سبک
۱۸۸.....	(د) رعایت انصاف و پرهیز از برآوردن آه حسرت دیگران
۱۹۲.....	پرسش
۱۹۴.....	درس دهم: زی طلبگی؛ تطبیق قواعد
۱۹۴.....	(الف) سرویس ظاهر و طلبه
۱۹۷.....	(ب) دارایی، مخارج، سطح زندگی طلبه
۲۰۲.....	(ج) رفتار اجتماعی طلبه
۲۰۲.....	رفتارهای حرام یا مکروه
۲۰۳.....	ضروریات زندگی
۲۰۵.....	رفتارهای مباح، ولی خلاف شأن
۲۱۱.....	رفتارهای دال بر خود بزرگ‌پنداری، برتری‌جویی و امتیازخواهی
۲۱۲.....	رفتارهای لازم
۲۱۳.....	رفتار ویژه طبقات ثروتمند و مترف
۲۱۵.....	رفتار با زنان
۲۱۷.....	حضور در اماکن
۲۱۹.....	تواضع‌ها
۲۲۲.....	پرسش
۲۲۴.....	معرفی منابع
۲۲۸.....	کتاب‌نامه

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ
إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^۱

مسیر علم آموزی و عمل به دستورات دینی و پاسداری از
مرز دین و باورهای اسلامی مسیر انبیاء و اولیاء و بندگان برگزیده
خدا است. طلاب علوم دینی که قدم در میدان علم و عمل می-
گذارند از مصادیق آیه فوق الذکر و از بهترین بندگان خدا هستند.
طلاب را متین علوم دینی هم دعوت به سوی خدا می کنند و
دارای عمل صالح اند و هم در گفتار و رفتار تسلیم دستورات
دین و از مصابیح میدان واقعی می باشند. آگاهی طلاب از
رسالت حوزه و زی طلبگی و ارزش و جایگاه سربازی حضرت
ولی عصر علیه السلام شناخت آنها را نسبت به خود و ارزش و جایگاه
مسئولیت سنگینی که بر عهده گرفته اند بیشتر می کند و این
شناخت در ایجاد روحیه کرامت و خودباوری و ایستادگی در
التزام به اقتضائات طلبگی بسیار مؤثر است.

دفتر امور تربیت اخلاقی معاونت تهذیب در نظر
دارد با استعانت از خداوند متعال و توجهات خاصه
حضرت ولی عصر علیه السلام و با بهره گیری از عالمان فاضل و
صاحب نظران تربیت اخلاقی در ایجاد بینش صحیح
نسبت به راه و رسم طلبگی تدابیری اتخاذ نماید. چاپ

کتاب «میشاق طلبگی» و برپایی دوره تربیت اخلاقی با همین نام برای طلاب جدیدالورود در راستای آن هدف والا می‌باشد. دفتر امور تربیت اخلاقی وظیفه خود می‌داند از فاضل ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین محمد عالم زاده نوری که از سالیانتمادی دغدغه ارتقای سطح بینش و خودباوری طلاب را داشته است و با قلمی روان و اشرافی کامل نسبت به فضای طلبگی، اقدام به تدوین کتاب حاضر، برای آشنایی طلاب با نظام حوزه نموده است تقدیر و شکر نماید.

دفتر امور تربیت اخلاقی معاونت تهذیب

www.ketab.ir

پیش گفتار

۱۳

حوزه‌های علمیه شیعه همواره کانون تربیت نخبگان و فرزاندگانی بوده که رسالت پاسداری از معارف اسلامی و انتشار آن را در طول اعصار و قرون بر دوش داشته‌اند. دانشمندانی که با سلاح علم و کلام و قلم، به احیا و اصلاح جوامع انسانی همت گمارند و واسطه فیض دریافت پیام خدا و کسب معرفت و بصیرت گردند.

آیین آسمانی اسلام که با ندای «إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ» بر کره خاکی فرو آمد، چنان بر تربیت این مرزبانان اعتقادی و مربیان انسانیت طرح نهاد که به اندک زمانی، وجهه غالب اجتماع اسلامی، وجهه علم‌آموزی و دانش‌پژوهی گشت و در دامان گسترده آن، حوزه‌های پررونق علمی و دانش‌های فراوان اسلامی پدید آمد. قرآن کریم خود بنیانگذار حوزه‌های اسلام‌پژوهی و اسلام‌گستری بود و فرمان «لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ»^۱ صادر کرد. پیام‌آور این کتاب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، دانشمندان دینی را مثال ستارگان آسمان دانست که بدان‌ها تاریکی‌ها زدوده می‌شود.^۲

۱. توبه: ۱۲۲.

۲. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ مَثَلَ الْعُلَمَاءِ فِي الْأَرْضِ كَمَثَلِ النُّجُومِ فِي السَّمَاءِ يُهْتَدَى بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ. منية المريد، ص ۱۰۴.

امیرمؤمنان علیه السلام در خطاب معروف خود به کمیل هر آن کس را که نه دانشمند ربانی و نه دانش آموز در راه رستگاری باشد، فرومایه‌ای ناچیز می‌شمارد که به هر بانگی و با هر بادی به سویی روان گردد.^۱

«حوزه علمیه» مرکز پرورش آن دانشمندان ربانی است و «طلبه» همان آموزنده و جوینده‌ای که در مسیر «شدن» قرار گرفته است. طلبه امروز رهبر دینی و پیشوای فکری فردای جامعه است و گنجینه‌ای در اختیار دارد که بهره‌مندی از آن معماری «تمدن بزرگ اسلامی» را در جامعه جهانی ضمانت می‌کند.

آنان که منای عمیق انتظار را به‌خوبی آموخته‌اند و چشم‌به‌راه پیدایش آن مردی تابناک در جهان غم‌زده امروزند، تربیت این نخبگان و فرزانش و اصلاح‌حاج اجتماعی را جز از حوزه‌های علمیه و از سیمای همین طلبه‌های امروز سراغ نمی‌گیرند. بی‌تردید تلاش برای پرورش جامع‌الادب و خدمت به فرایند رشد و تعالی آنان، مسیر آن آرمان جهانی را هموار می‌سازد و آن افق تابناک را نزدیک‌تر می‌سازد.

طلاب علوم دینی که به هدف سربازی امام عصر علیه السلام و پاسداری از آیین حیات‌آفرین الهی، متاع اندک دنیا را رها کرده و از برخورداری‌ها و نعمت‌های آن چشم پوشیده و در یک معامله بزرگ با خدا، به سوی حوزه‌های علمیه رو کرده‌اند، طی

۱. قَالَ عَلَى عليه السلام: النَّاسُ ثَلَاثَةٌ فَعَالِمٌ رَبَّانِي، وَ مُتَعَلِّمٌ عَلَى سَبِيلِ نَجَاةٍ وَ هَمَّاجٌ رَعَاةٍ. نَهْجُ الْبَلَاغَةِ، حَكْمَت ۱۴۷.

سال‌های متمادی و در یک فرایند پر پیچ و خم و دشوار، گوهر وجود خود را در کانون آموزش و پرورش حوزوی جلا بخشیده و به‌مرور زمان مشعل داران هدایت و سفیران دین آسمانی خواهند شد.

این فرایند طولانی مدت در میانه راه با مشکلات و آسیب‌های فراوانی روبرو است و جز به صبر و بصر و معرفت و استقامت کامل نخواهد شد.

«وَلَا يَخْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ»^۱

از این رو طلبه باید پیش از ورود به طلبگی و همواره در حین آن، بصیرت و معرفت لازم را برای این حرکت مقدس کسب کند. امام صادق علیه السلام فرمودند:

«الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ لَا يَزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيْرِ إِلَّا بُعْدًا»^۲

کسی که بدون بصیرت عمل کند، مانند کسی است که در بی‌راهه می‌رود. هرچه سریع‌تر حرکت کند دورتر می‌گردد. امام علی علیه السلام نیز به کمیل فرمودند:

«يَا كَمِيلُ مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَأَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ»

کمیل! هیچ حرکت و رفتاری نیست مگر آنکه تو در آن نیاز به معرفت داری.

۱. نهج البلاغة، خطبه ۱۷۳.

۲. الکافی، ج ۱، ص ۴۳.

برای تبیین نیاز به بصیرت راه طولانی در پیش نداریم. به دلیل عقلانی و تجربی نیز می‌توان نیاز به بصیرت را نشان داد. همه ما وقتی وارد محیط جدیدی می‌شویم تلاش می‌کنیم «دید کامل و اطلاعات جامعی» از آن به دست آوریم که در استفاده بهینه از آن محیط موفق‌تر باشیم. احتمالاً همه ما زمانی که برای اول بار به مدرسه علمیه وارد شدیم در جستجوی امکانات مدرسه، مراکز اداری، جهت قبله، محل کتابخانه، نمازخانه، پارکینگ، حمام و ...، زمانی را صرف کرده‌ایم و اکنون از صرف آن زمان نیز خرسندیم. با اینکه نهایت استقرار ما در آن مدرسه بیش از چند سال نیست.

کسی که طرحی را برای آینده خود برگزیده است، در فضای جدیدی پانواده که حدود شصت سال در آن استقرار خواهد داشت و آینده شخصیتی ندارد. بلکه آخرت و ابدیت خود را بدان رقم خواهد زد؛ از این جهت برای حیات حوزوی خود نیاز به معرفت دارد. یعنی همان دید کامل و اطلاعات جامع را نه تنها در مورد فضای مادی و داخلی مدرسه علمیه بلکه برای کل حوزه باید به دست آورد تا بهره او از حوزه کامل‌تر شود. طلبه با ورود به عالم طلبگی نقشه‌ای برای تمام عمر خود می‌کشد. بنابراین لازم است که متناسب با این سرمایه عظیم شصت ساله آگاهی‌های لازم را کسب کند و به فراز و فرود نظام روحانیت آشنا گردد.

بصیرت به معنای چشم باز داشتن، و از بالا نگاه کردن است. وقتی صحنه‌ای را از بالا نگاه می‌کنیم اشراف و احاطه ما بسیار بیش از زمانی است که از درون به آن می‌پردازیم. وقتی وارد شهری می‌شویم آسان‌ترین راه برای آشنایی با آن، تهیه نقشه است، نه گشت و گذار لذت‌بخش در آن. تهیه نقشه شهر، نگاه به شهر از بالا، یعنی از چشم یک پرنده یا از داخل هواپیماست، و این به معنای صرف نظر از جزئیات و پرداختن به روابط و نسب کلان است. در مقابل، گشت و گذار در شهر به معنای دقت در جزئیات آن است که انرژی و زمان فراوانی می‌طلبد و در نهایت نیز معارف نیست تجسم درستی از شهر برای ما پدید آورد؛ بلکه گاهی حیرت نیز می‌آورد. امام علی علیه السلام به حارث بن حوط فرمود:

«يَا حَارِثُ إِنَّكَ نَظَرْتَ نَسْكَاً لَمْ تَنْظُرْ فَوْقَكَ فَحَرْتُ»^۱

ای حارث تو به زیر پایت نگاه کرده‌ای و بالا را ندیده‌ای، لذا حیران و سرگردان شده‌ای.

برای ایمنی از این حیرت و سرگردانی به معرفت نیاز داریم. یعنی باید حوزه علمیه را فارغ از همه جزئیات از نقطه‌ای بسیار بالا ببینیم و روابط و نسبت‌های کلان آن را به‌خوبی بشناسیم.

شاید طلبه‌هایی را دیده باشیم که پس از سال‌ها تحصیل پرنشاط و تلاش فراوان علمی، به کارهایی مانند فعالیت‌های خدماتی، ویراستاری و کارمندی روی آورده‌اند. کارهایی که با

رسالت اصیل حوزه‌های علمیه و با حجم تحصیل و تلاش طلبه در دوره رشد تناسب ندارد و امتداد آرمان این نهاد، به‌شمار نمی‌رود. این رخداد نامبارک، برخاسته از عدم بصیرت صنفی و فراموشی هویت یا غفلت از آن است. بحران تصمیم‌گیری و نازل بودن سطح انتخاب در میان طلاب نیز ناشی از همین کاستی و مولود عدم تثبیت هویت در ساختار روانی آنان است.

این دغدغه که «آیا طلبه بهره اجتماعی درخوری خواهد داشت و ثمره ممتازی بر وجود او مترتب خواهد شد؟» و این شبهه که «آیا این همه درس و بحث و تحصیل و تلاش با خدماتی که در آینده بر دهش طلبه نهاده می‌شود و از او انتظار می‌رود تناسب دارد یا نه؟» و این اندیشه که «در شرایط موجود جامعه بستر کدام خدمت بزرگ اجتماعی برای طلبه فراهم است؟» و ... همه از مقوله هویت صنفی طلبه است.

این نگرانی‌ها و ابهامات - خصوصاً در آغاز طلبگی - بسیار است. اینکه «طلبه برای سامان‌دهی فعالیت‌های خود و بهره‌مندی بهینه از طلبگی‌اش به دنبال چه باشد؟»، «چگونه و به چه میزان درس بخواند؟»، «چه موقع و با چه کسی ازدواج کند؟»، «چه شرایط خاصی را برای زندگی در نظر گیرد؟»، «چگونه استعداد خود را تشخیص دهد؟»، «از مراکز تخصصی و مؤسسات وابسته به حوزه استقبال کند یا نکند؟»، «چه زمانی ملبس شود؟»،

«از چه زمانی و با چه طرحی به تبلیغ رود؟» و ... پرسش‌هایی در این زمینه است.^۱

بررسی این مسائل دوگونه است؛ صورت اول این است که هر یک از آنها از نگاه مسئولان، متولیان، مدیران، کارگزاران، مراجع و خلاصه کسان مهم دیگر حل شود. در این بررسی، وظایف دیگران کشف می‌شود و انواع اقداماتی که آن دیگران در جهت اصلاح شرایط موجود می‌توانند انجام دهند پیشنهاد می‌گردد؛ اقداماتی که اگر صورت پذیرد زمینه رشد و تربیت بهینه طلبه فراهم تر و احتمال رسیدن او به اهداف بلند، بیشتر می‌شود. حاصل این بررسی‌ها مجموعه پیشنهادهایی است که باید به همان مسئولان و مدیران عرضه شود تا اگر فرصت مطالعه یا امکان و اختیار اجرای آن را داشته باشند، با اجرای آن امید بهبود وضع کنونی پدید آید. در این معرکه تنها در صورتی مشکلات و محدودیت‌های ما کم می‌شود که دیگران اقدامی و حرکتی داشته باشند و به وظایف خود عمل کنند. صورت دیگر، حل مسئله و ارائه راهکار برای شخص طلبه بدون در نظر گرفتن اراده دیگران است. در این نگاه فرض می‌شود که دیگران، برای طلبه هیچ اقدامی نمی‌کنند و لاقابل در زمان‌های نزدیک، وضعیت موجود تغییر چشمگیری نخواهد داشت، آنگاه وظیفه طلبه و مهم‌ترین مؤثرترین اقدامات او در چنین ظرفی - یعنی در حوزه اراده او نه دیگران - کشف خواهد شد.

۱. فهرست بلندی از این موضوعات را در دفتر اول راه و رسم طلبگی ببینید.

در نگاه اول مشکل دیگران حل می‌شود اما در نگاه دوم مشکل طلبه مد نظر قرار گرفته است، از این رو توصیه‌های برآمده از این نگاه خطاب به شخص طلبه است نه دیگران. به او توصیه می‌شود که از همه دیگران قطع امید کند و انتظار یاری از آنان نداشته باشد و با استفاده از امکان و فرصتی که خود در اختیار دارد و در همین نظام موجود با بهترین برنامه‌ریزی به بالاترین سطح شکوفایی دست یابد. گویا هر مشاور در برخورد با مخاطب و مراجع خود چنین رویکردی را باید برگزیند. زیرا رویکرد اول از زبان مشاور، به احساس درماندگی و ابراز ناتوانی دانش‌مندی زنده، جز معنای ناله کردن یا هم‌ناله شدن ندارد؛ اما رویکرد دوم علاوه بر ناله را می‌گیرد و راه‌گشودن گره‌ها را به دست همت و اقدام و مجاهدت می‌نمایاند. دفتر حاضر با چنین رویکردی نگاشته شده و به همین جهت تنها با طلاب مبتدی - نه مسئولان و کارگزاران حوزه - سخن می‌گوید.

این اثر که گزیده و بازنگاری آثار قدیم نگاشته است به غرض اعطای بینش کلی نسبت به هویت طلبگی و برنامه‌ریزی صحیح، به طلاب ورودی جدید حوزه‌های علمیه ارائه شده و به اصلاح پاره‌ای از تصورات، مفروضات و انتظارات پیشین طلبه - که ناشی از آشنایی سطحی با حوزه است - می‌پردازد. امید که پرتو عنایات آفتاب چهاردهم بر این اثر ناچیز بتابد و مورد قبول پروردگار قرار گیرد.